

УДК 343.01

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.53>**Маріана Тома,**

канд. юрид. наук,

асистент кафедри кримінального права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ІСТОРИЧНИЙ ВИКЛАД РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Зародження професійної злочинності на території сучасної України відбулось ще в домонголо-татарський період, а розвиток цього виду злочинної діяльності відбувався в такі історичні періоди: 1) період зародження примітивних видів професійної злочинної діяльності; 2) період утвердження в некримінальному суспільстві моделі злочинного промислу та становлення професійної злочинності в умовах жорстокої протидії влади царської Росії; 3) період інтенсивної структуризації дореволюційної професійної злочинності за видами і спеціальностями й ускладнення злочинного професіоналізму (опір незлочинного світу злочинному промислу, ускладнення суспільних відносин і розвиток економічних відносин вимагали від злочинців-професіоналів ще більш чіткої спеціалізації, а також підвищення рівня знань цієї категорії злочинців для забезпеченої реалізації свого злочинного промислу; з іншого боку, ріст міст у Причорномор'ї сприяв динамічному поширенню професійної злочинності та вибудові чіткої ієрархії злочинців-професіоналів у кримінальному світі); 4) період трансформації дореволюційної професійної злочинності в радянську українську професійну злочинність; 5) період становлення радянської української професійної злочинності у воєнній і післявоєнній Україні та період внутрішньо злочинної війни за сфери впливу (авторитети злочинного світу домовились протистояти владі та не брати участі в боротьбі проти нацизму); 6) період розквіту радянської української професійної злочинної діяльності в умовах «перемоги держави над злочинним світом та викорінення професійної злочинності в Союзі Радянських Соціалістичних Республік» (державна провела реформу кримінального та кримінально-процесуального законодавства, структурувавши свою боротьбу із професійною злочинністю); 7) період становлення української професійної злочинності та визначальної боротьби за сфери впливу (з 90-х років ХХ століття професійна злочинність була переформатована та видозмінена, хоча ієрархічна структура не зазнала докорінних змін); 8) період сучасної української професійної злочинності (професійна злочинність характеризується модифікацією традиційних і появою нових кримінальних спеціалізацій, зокрема, пов'язаних із кібер-простором).

Ключові слова: професійний злочинець, злочинна діяльність, злочинна субкультура, протидія, злочинний професіоналізм, криміналізація суспільства.

Постановка проблеми. Добре відомо, що професійна злочинність у будь-якій країні світу вважається одним із найнебезпечніших видів злочинності. Це пояснюється тим, що професійна злочинність паразитує в суспільстві, пробирається у всі сфери економічного життя, порушуючи нормальний розвиток економічних відносин, насамперед майнових правовідносин. У зв'язку із цим щорічний збиток від складників її злочинів оцінюється значними обсягами грошових коштів [1, с. 102]. Однак варто зазначити, що професійна злочинність не є одним із тих видів злочинності, що з'явилися у сучасному суспільстві. Професійна злочинність – це вид злочинності з багатою багатомірковою історією. Зокрема, О.А. Калганова зазначає, що історія становлення та розвитку професійної злочинності «йде своїм корінням у сиву

давнину і з давніх-давен мала різноплановий характер» [6, с. 154]. Тому розгляд проблеми професійної злочинності та протидії їй без вивчення історії її становлення й еволюції не може мати наукового обґрунтування.

Виклад основного матеріалу. Зазначен здебільшого можна пояснити тим, що протягом століть змінюються лише умови злочинної діяльності, сам же вид кримінальної «майстерності» злочинців-професіоналів залишається незмінним [3, с. 591]. В історичній ретроспективі у кримінальному світі України, як і у злочинному світі багатьох закордонних країн, здавна виокремлювались особи, які систематично вчиняли переважно корисливі злочини (крадіжки, шахрайство тощо), досягаючи певної злочинної майстерності. Водночас, як зазначає В.В. Пивоваров, «вони виявляли впертість і небажання від-

мовлятися від такої поведінки, бо вона була для них джерелом засобів існування. Спираючись на свій багаторічний кримінальний досвід, вони розраховували на безкарність. Таких людей почали називати стійкими, професійними злочинцями» [11, с. 1–2]. Тому варто погодитись з українським ученим Н.К. Макаренко в тому, що знання етапів виникнення та розвитку професійної злочинності дає можливість досягнути цю проблему в багатовимірній площині, сформувавши про неї об'єктивне уявлення [9, с. 120]. Отже, ефективна протидія професійній злочинності неможлива без вивчення її історичних передумов і практики боротьби з нею правоохоронних органів [14, с. 289]. Аналізуючи ґрунтовні наукові дослідження вітчизняних і закордонних учених-кримінологів, істориків, у яких тією чи іншою мірою викладається історія становлення професійної злочинності в Україні, можемо дійти висновку, що цей вид злочинної діяльності в нашій державі характеризується такими етапами свого походження:

1. Період зародження примітивних видів професійної злочинної діяльності (часи існування Русі та князівств). Одними з перших професійних злочинців, що з'являлись у розглядуваний період, були так звані «зłodії з великої дороги» [14, с. 290], а також «лісові розбійники», що сукупно стали не лише фундаментом побудови організованого злочинного світу на історичній території сучасної України, але й відправною точкою становлення на цій території злочинного світу як такого, невід'ємною й основною складовою частиною якого є професійна злочинність, або «злочинний промисел».

2. Період утвердження в некримінальному суспільстві моделі злочинного промислу та становлення професійної злочинності в умовах жорстокої протидії влади царської Росії професійній злочинності. Уперше професійна злочинність на історичних теренах нашої держави зіткнулась із посиленою протидією лише наприкінці XV ст., у зв'язку з ухваленням Судебника Івана III, у ст. ст. 8 та 39 якого передбачалося особливо суворе покарання за вчинення злочинів у межах злочинного промислу. Однак, попри жорсткі заходи протидії держави діяльності злочинців-професіоналів того часу, злочинний промисел продовжував існувати на території України й у період Гетьманщини та, що суттєво, удосконалювався. Учені-кримінологи зауважують, що внаслідок політики жорсткого переслідування злочинців-професіоналів, яка була посилена за часів царювання Петра I, відбулися негативні зміни в динаміці та структурі

злочинності, злочинне середовище стало активно зміцнювати свої позиції в межах держави, що дозволяло професійним злочинцям не лише виживати, але й «відтворюватися в умовах правового беззаконня, що, у свою чергу, сприяло кримінальній професіоналізації злочинців». Як наслідок, уже в першій половині XVIII ст. злочинний світ характеризувався власними сталими злочинними звичаями, традиціями, мораллю, елементами ієрархії та жаргоном [6, с. 44].

Варто звернути увагу на те, що для досліджуваного періоду специфічним є вкрай важке економічне і правове становище кріпосних селян, що неминуче спричинило втечі кріпосних із-під влади поміщиків.

Процес формування злочинного світу активізувався саме з кінця XIX ст., що можна пояснити стрімким розвитком міст (здебільшого портових міст у Причорномор'ї) та динамічним розвитком економічних відносин у межах імперії, індустріалізацією Донбасу, у результаті чого в Україні почав формуватися клас робочих, представники якого з тих чи інших економічних підстав досить часто рекрутували до злочинного світу. За цих умов структура злочинного світу, що активно наповнювався, характеризується елементами відносно стабільної ієрархії («на волі» діяли «громили», «ведмежатники», «йоржі», «формазонники» тощо, а засуджені поділялися на «іванів», «храпів», «гравців», «шпанку», «сухариків», «асмадей» [3, с. 590; 287, с. 83]).

3. Період інтенсивної структуризації дореволюційної професійної злочинності за видами і спеціальностями й ускладнення злочинного професіоналізму. Уже в 40-х рр. XIX ст. на історичних територіях України відбувся розподіл злочинців за видами діяльності, що сприяло підвищенню їхнього професіоналізму. Жебраки трималися окремо, крадії зосереджувалися у зłodійському середовищі, грабіжники – у розбійницькому. Таким чином, на думку вчених-кримінологів, концентрувалася відповідна кримінальна еліта, створювалися підпільні школи для малолітніх зłodіїв, а «найобдарованіших» (тобто найспритніших) із метою підвищення рівня їхньої «майстерності» злочинні лідери посилали за кордон. За цих умов у тогочасній Україні з'явилися відомі дотепер харизматичні представники злочинного світу, що діяли під прізвиськами «Мішка Япончик», «Сонька Золота Ручка», «доктор Слонимський» та інші [2, с. 3; 298, с. 62].

4. Період трансформації дореволюційної професійної злочинності в радянську українську професійну злочинність. У 1917 р. в Російській імперії відбувся більшовиць-

кий переворот, розпад імперії та почала будуватись Радянська держава. Паралельно із цими подіями відбулось переформатування злочинного світу: злочинська еліта була частково знищена, частково емігрувала; злочинці із «простішою» кваліфікацією піддалися спокусам безкарних грабежів, нальотів, мародерства, які характерні для періоду громадянської війни. Водночас, як зазначають учені, основною формою організованої злочинності в ці роки стають банди, які орудують у містах і сільській місцевості. Злочинність набуває своєї специфіки, формується своєрідна «радянська» модель організованої злочинності [8, с. 12]. Попри це, варто наголосити на тому, що Радянський Союз успадкував від Російської імперії її злочинний світ із його традиціями та паразитичною мораллю. Однак ряди професійних злочинців на той час суттєво поповнювалися безпритульними, колишніми офіцерами й іншими так званими «контрами» [5, с. 126], що можна пояснити тим, що Жовтневий переворот 1917 р. і глибока економічна і політична криза влади призвели до різкого падіння рівня життя населення, а громадянська війна й атеїстична політика, яку провадили більшовики, спричинили масове падіння моральності й кризи духовності росіян, усе це зумовило масову криміналізацію населення. Саме тоді, як зазначає В.В. Сухонос, «бродяги» з подивом виявили, що «злочідство і розбій перестали бути тільки їхньою професією» [14, с. 84]. Наголосимо, що відповідні процеси відбувались не лише в більшовицькій Росії, а і в Україні, особливо тоді, коли вона була остаточно окупована силами Червоної армії.

Також варто звернути увагу на те, що тогочасний зовнішній світ та події в ньому відображались і на в'язничному світі. Політична криза, що мала місце в суспільстві того періоду, у в'язничному світі мала свій аналог – кризу влади старих тюремних в'язнів «бродяг». Український учений В.В. Сухонос зауважує, що в той час із ними конкурували нові, молоді, зухвалі злочинці, що не визнавали жодних законів, жодної влади, крім влади сили (такі злочинці часто діставали назву «жигани») [14, с. 84]. Це, на нашу думку, можна пояснити високою інтенсивністю поширення в тогочасному суспільстві ідей анархізму (як серед незлочинних елементів, так і серед злочинців), які сприяли поширенню злочинності. Зокрема, Є.В. Фаришев звертає увагу на те, що в перші роки радянської влади одним із чинників зростання злочинності, особливо професійної, став вплив ідей анархізму, «які згодом трансформувалися у блатні норми поведінки». У спільнотах цієї так званої «полі-

тичної течії» найчастіше знаходили притулок кримінальні елементи, прикриваючи свою злочинну діяльність гучними гаслами боротьби за «ідею» [16, с. 62].

Також зауважимо, що характерною ознакою післяреволюційного часу стало те, що професійні злочинці, які до революції суворо дотримувалися обраної кваліфікації, у 1920-ті рр. розширювали сферу своєї діяльності, опановуючи декілька суміжних професій. Завдяки словникам термінів, укладеним для української радянської міліції та карного розшуку, ми можемо встановити, які саме кримінальні професії існували в цей час. Зокрема, на території тогочасного Донбасу вже були поширені такі злочинні професії, як: «шпана», «скокарі», «городушники», «ширмачі», «майданники», «громили», «формазонники», «скамейники», «каїни», «експропріатори», «букольники», «підкидальники», «шулери», «підроблювачі», «шантажисти», «аферисти всіх видів», «фальшивомонетники», «коти», «торговці живим товаром», а також «контрабандисти» та «притонуотримувачі» [10, с. 61–79].

Новий виток еволюції професійної злочинності можна помітити, аналізуючи кримінологічну картину періоду Нової економічної політики (далі – непу). За часів непу, зокрема, помітно поширилося торгове шахрайство (як специфічне явище того часу позначене в історії під назвою «непманське шахрайство»), яке полягало в організації всіяких торгових фіктивних відомств, продажу неіснуючих товарів («повітря»). В.І. Єзикян зауважує щодо цього, що в період непу також значно зросла кількість шахрайств із метою заволодіння особистим майном громадян, а також, незважаючи на важкі економічні умови, з'явилися нові види крадіжок майна громадян. «Особливо поширеними були «лялькове» та ігрове шахрайство, а також продаж фальшивих коштовностей під виглядом справжніх». Шахрайство тих років створило класичні форми обману та сформувало типи різних ділків, що зробили його джерелом свого існування, значна частина з яких відродилися після розпаду колишнього Радянського Союзу [5, с. 126] й існують дотепер.

Як зазначає Л.Ф. Гула, це було на руку «хоронителям» кримінальної «спадщини»: у цих умовах «зłodії», «бурлаки», переведені зазвичай до виправно-трудових таборів із в'язниць та ізоляторів, своєю нахабністю й хитрістю набули ваги в місцях позбавлення волі, унаслідок чого склалася чітка трирівнева структура кримінального співтовариства, а саме: на вищому рівні – «зłodій у законі» («козирий зłodій», «усесоюзний зłodій», «центровий зłodій», «пахан») –

абсолютний авторитет («лідер»); на середньому – звичайний злочин («авторитет»); на нижньому – «шістки» («слуги») та інші виконавці рішень «злочинського братерства». Найвищий рівень професійних злочинців – «злочинці в законі», які вважаються найвищими авторитетами у злочинному світі, це вид злочинного співтовариства, що трансформувалася в основній своїй частині із представників колишніх «бродяг», «іванів». Назва «злочинці в законі», як зазначає Л.Ф. Гула, символізує належність до угруповання рецидивістів і відносить водночас усі інші категорії злочинців до сфери «поза законом», на яких також суттєво вплинув процес переформування злочинного світу в колишньому Радянському Союзі. Особливо це стосувалося засуджених злочинців, які були розподілені залежно від вчиненого злочину: тих, хто відбував покарання за крадіжки, стали називати «злочинцями», а за насильницькі злочини – «фраерами». Поступово в середовищі засуджених створювалися власна субкультура й ієрархія. «Для того, щоб відокремити себе від інших засуджених та тримати їх у покорі, організатори злочинних угруповань розробили й намагалися впроваджувати свої «закони». Беручи дещо від традицій минулого, вони ввели заборону членам свого братства займатися суспільно корисною працею, служити в армії, мати сім'ю тощо» [2, с. 5, 6].

5. Період становлення радянської української професійної злочинності у воєнній і післявоєнній Україні та період внутрішньозлочинної війни за сфери впливу. Так, у 1942 р. на території колишнього Радянського Союзу відбувся з'їзд «злочинців у законі», де кримінальні авторитети консолідовано ухвалили рішення про те, щоб усіляко ухилитись від мобілізації та не брати участі у війні. Тих же «злочинців», які, у суперечення з рішенням «злочинців у законі», вирішили брати участь у війні, було оголошено поза законом і названо «сукаками».

6. Період розквіту радянської української професійної злочинної діяльності в умовах «перемоги держави над злочинним світом та викорінення професійної злочинності в Союзі Радянських Соціалістичних Республік». Суттєвий вплинула на розвиток професійної злочинності в нашій державі так звана «беріївська» амністія 1953 р., унаслідок якої з місць позбавлення волі звільнено основну масу злочинців. Як наслідок, в Українській Радянській Соціалістичній Республіці, як і в інших республіках колишнього Союзу, була створена небезпечна ситуація, що, як слушно зазначає О.А. Калганова, серйозно загрожувала існуючому радянському правопорядку

[7, с. 42]. Водночас варто звернути увагу на те, що зміни в радянському кримінальному, кримінально-процесуальному законодавстві 1958–1961 рр. (наприклад, в Особливій частині радянського кримінального закону приблизно 50 статей передбачали корисливі діяння, у яких проявляється спеціалізація злочинців), а також посилення боротьби зі злочинним світом змусили професійних злочинців реформувати свої ряди, обрати нову тактику, здебільшого піти в підпілля.

У наступні двадцять років існування колишнього Союзу Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР) професійна злочинність незмінно продовжувала своє становлення, поступово пробираючись в офіційну державну владу. Так, 70-ті роки ХХ ст. характеризувались появою великого кримінального класу, так званих «цеховиків». Організованість «цеховиків» була вища, аніж в інших професійних злочинців, а характер їхньої злочинної діяльності вже передбачав організовані форми [5, с. 127].

Так, уже наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. багатьма провідними юристами-вченими та юристами-практиками визнавалось, що волонтаристська декларація органів влади про перемогу над організованою та професійною злочинністю була помилковою. Окрім того, у спеціальній юридичній літературі констатовувалося, що професійна злочинність існувала та продовжує своє існування у СРСР, постійно еволюціонуючи [4, с. 32] та поширюючись у некримінальне суспільство.

Після того як СРСР припинив своє існування, а окремі радянські республіки здобули свою незалежність чи відновили її, паралельно також відбувся і новий різкий сплеск злочинності.

Уважаємо, що професійна злочинність в Україні в 90-х рр. ХХ ст. вийшла з підпілля та почала активно розвиватись на тих же підставах і такими ж темпами, що і в інших пострадянських державах. Важливою в цьому процесі була стрімка криміналізація суспільства – втягнення раніше законотрухляких громадян до злочинного світу, їх добровільний перехід до цього світу злочинців. Основні причини цього полягають у спільності для держав колишнього СРСР проблем, пов'язаних із руйнуванням старої ідеології державного патерналізму (це, серед іншого, призвело до зниження соціальної захищеності населення, до скорочення доступу до якісних послуг охорони здоров'я й освіти), а також із «диким переходом до ринкової економіки», у якій не забезпечувалася рівність можливостей громадян (зайняти свої місця в новій економіці, що

будувалася, могли насамперед кримінальні, у яких на той момент був значний капітал, здебільшого набутий унаслідок професійної злочинної діяльності). Зокрема, Б.Г. Тугельбаєва й А.Д. Хамзаєва щодо цього зауважують, що в зазначених умовах «йшло становлення інституту приватної власності, у країні почалася лібералізація ринку товарів і послуг, розвивалася економічна свобода» [15, с. 101].

7. Період становлення української професійної злочинності та визначальної боротьби за сфери впливу. У 90-х рр. ХХ ст. професійна злочинність енергійно розвивалася, модифікувалася, згуртовувалася і організовувалася. Серйозно підвищився її рівень інтелектуалізації та професіоналізації; угруповання, очолювані професійними злочинцями, інтенсивно брали участь у розподілі сфер впливу, що виражалось зазвичай у так званих «бандитських розборках» 90-х рр. минулого сторіччя. Паралельно професійна злочинність активно розширювала в цей час свій вплив за кордоном, для отримання великих прибутків і легалізації злочинних доходів почала активно пробиратись до влади і безжально усувати власних конкурентів на цьому шляху (як із кримінального, так і з позакримінального середовища), брати активну участь у розграбуванні культурної спадщини українського народу та відчуженні предметів старовини, вивезенні культурних цінностей за кордон, завдаючи тим самим колосального збитку національним інтересам держави [16, с. 64]. Так само активно професійні злочинці захоплювали заводи та фабрики, а також примушували підприємців «ставати під дах» тощо.

8. Період сучасної української професійної злочинності. Процес перерозподілу власності та переділу сфер впливу закінчився всередині 2000-х рр., що ознаменував собою перехід тогочасної професійної злочинності до сучасного її стану, форми, хоча, як слушно зазначає Є.В. Фаришев, і в нинішніх умовах професійна злочинність як система, що постійно самостійно розвивається, «не стоїть на місці, а відчуває потребу в нових, більш ефективних формах функціонування» [16, с. 64]. Для сучасних українських злочинних організованих груп, які професійно займаються злочинною діяльністю, характерний міжнаціональний і міжнародний характер діяльності, наявність корупційних зв'язків, прагнення до монопольного розподілу свого впливу, розширення ринків збуту незаконних товарів і послуг [279, с. 8]. Нині серйозною соціальною небезпекою є замовні вбивства, що пояснюється тим, що психологія замовного вбивства характеризується складним ланцюгом

взаємодій: замовник – виконавець або замовник – посередник – виконавець, або замовник – декілька посередників – виконавець [12, с. 316]. Не меншу соціальну небезпеку також становить сучасний стан професійної злочинності у сфері оподаткування, де злочинність загалом характеризується високим рівнем кримінального професіоналізму.

Висновки

Отже, підбиваючи підсумок викладеному, варто зауважити, що професійна злочинність, що зародилася у домонголо-татарський період, характеризується багатою історією свого розвитку, чому сприяли різні соціально-політичні, економічні та культурні чинники в різні історичні періоди існування українського народу. Жодні найсуворіші кримінальні заходи протидії професійній злочинності (петровська боротьба зі злочинним промислом також) не змогли зупинити динамічну еволюцію цього виду злочинної діяльності. Сьогодні злочинці-професіонали стоять в основі злочинного світу України, «уміло» використовують плоди науково-технічного прогресу у своїй протиправній діяльності, усе глибше занурюючись у кіберпростір, не полишаючи й уже традиційні методи та способи вчинення професійних злочинів у нашій державі (кишенькові крадіжки, крадіжки із проникненням у житло тощо).

Список використаних джерел:

1. Асланян М.М. Совершенствование института рецидива преступлений как легальной формы профессиональной преступности. *Общество и право*. Краснодар. 2008. № 2. С. 102–104.
2. Гула Л.Ф. Правові засади боротьби із професійною злочинністю: історичні традиції та організаційні форми. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія «Юридична». 2009. Вип. 2. С. 1–9.
3. Гуров А.И. Профессиональная преступность в России. *Федеральный справочник*. Москва. 2003. Т. 10. С. 589–600.
4. Гуров А.И. Профессиональная преступность. Прошлое и современность. Москва : Юрид. лит., 1990. 304 с.
5. Езикаян В.И. Криминология : учебное пособие. Новочеркасск : ЮРГТУ, 2011. 159 с.
6. Калганова О.А. Виникнення професійної злочинності. *Порівняльно-аналітичне право*. Ужгород. 2013. Вип. 1. С. 148–155.
7. Калганова О.А. Професійна злочинність у II половині ХХ ст. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2014. Т. 3. Вип. 1. С. 42–45.
8. Лапин В.А. К вопросу об организованной преступности в российской империи: историко-правовой аспект. *Вестник магистратуры*. Йошкар-Ола. 2015. № 1 (40). Т. III. С. 10–12.

9. Макаренко Н.К. Зародження та розвиток професійної злочинності в історії європейської цивілізації. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. Київ. 2016. № 4 (101). С. 120–130.

10. Міхеєва О.К. Кримінальна злочинність і боротьба з нею в Донбасі (1919–1929). Донецьк : Східн. видавн. дім, 2004. 248 с.

11. Пивоваров В.В. Професійна злочинність як прояв злочинного корпоративізму. *Теорія і практика правознавства*. Харків. 2015. Вип. 1 (7). С. 1–13.

12. Попович О.В. Соціально-психологічна характеристика особистості злочинця. *Часопис Київського університету права*. 2012. Вип. 2. С. 313–317.

13. Прутяний С.О. Професійна злочинність в Україні: історичний аспект. *Юридичний*

вісник Причорномор'я. Херсон. 2011. № 1 (1). С. 289–296.

14. Сухонос В.В. Злочинні угруповання як спотворення ідеї громадянського суспільства. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. Суми. 2015. № 2 (13). С. 82–85.

15. Тугельбаєва Б.Г., Хамзаєва А.Д. Современное состояние и тенденции развития преступности в Киргизской Республике. *Вестник Киргизско-Российского Славянского университета*. Бишкек. 2006. Т. 6. № 8. С. 101–108.

16. Фарышев Е.В. Основные этапы эволюции профессиональной преступности в России. *Уголовная политика и культура противодействия преступности* : материалы Международной научно-практической конференции, 30 сентября 2016 г., г. Краснодар. Краснодар, 2016. С. 61–66.

Occurrence of professional crime in the territory of modern Ukraine occurred in the pre-Mongol-Tatar period, and the development of this type of criminal activity occurred in the following historical periods: 1) the period of primitive types of professional criminal activity; 2) the period of adoption in the non-criminal society of the model of criminal fishing and the establishment of professional crime in the conditions of violent opposition of the tsarist power; 3) a period of intensive structuring of pre-revolutionary professional crime by types and specialties and complication of criminal professionalism (resistance to the crime world, criminal relations, development of economic relations required from professional criminals even more specialization, as well as increased knowledge of this category of knowledge on the other hand, the growth of cities in the Black Sea has contributed to the dynamic growth of professional crime and a clear hierarchy of professional criminals in the criminal world); 4) the period of transformation of pre-revolutionary professional crime into Soviet Ukrainian professional crime; 5) the period of the formation of Soviet Ukrainian professional crime in military and post-war Ukraine and the period of domestic war for the spheres of influence (the authorities of the criminal world agreed to confront the authorities and not participate in the fight against Nazism); 6) the period of prosperity of Soviet Ukrainian professional criminal activity in the conditions of "the victory of the state over the criminal world and the eradication of professional crime in the USSR" (the state reformed the criminal and criminal procedural legislation, structuring its fight against professional crime); 7) the period of formation of Ukrainian professional crime and the decisive struggle for spheres of influence (since the 1990s, professional crime has been reformatted and modified, although their hierarchical structure has not changed substantially); 8) the period of modern Ukrainian professional crime (professional crime is characterized by the modification of traditional and the emergence of new criminal specialties, in particular, related to cyberspace).

Key words: professional offender, criminal activity, criminal subculture, counteraction, criminal professionalism, criminalization of society.